

Geograficzne prace olimpijskie

Stosowanie wiedzy w praktyce *)

Artykuł jest próbą podsumowania ostatniej XXXIII Olimpiady Geograficznej i Nautologicznej na tle olimpiad w ostatnich kilku latach.

RENATA ANISIEWICZ

Od ponad trzydziestu lat uczniowie szkół średnich, a obecnie ponadgimnazjalnych mają możliwość uczestniczenia w zawodach Olimpiady Geograficznej i Nautologicznej prowadzonej pod auspicjami Polskiego Towarzystwa Geograficznego i Polskiego Towarzystwa Nautologicznego.

Nieco informacji o Olimpiadzie Geograficznej i Nautologicznej

Celem powołania Olimpiady Geograficznej było i jest w dalszym ciągu rozbudzanie wśród młodzieży szkolnej zainteresowania naukami o Ziemi, podnoszenie poziomu wiedzy geograficznej i umiejętności jej stosowania w praktyce, inspirowanie do twórczego myślenia oraz wykrywanie i rozwijanie uzdolnień w zakresie geografii. Treści nautologiczne, wprowadzone od roku szkolnego 1981/1982, służą popularyzowaniu zainteresowań problematyką morską, z uwzględnieniem roli morza w życiu kraju, ogólnej wiedzy na temat hydrologii mórz i oceanów oraz współczesnych zagadnień polskiej i światowej gospodarki morskiej. (*XXXIV Olimpiada Geograficzna...*, 2007).

Każda edycja olimpiady przebiega w trzech etapach, przy czym zawody I i II stopnia są wspólne dla Olimpiady Geograficznej i Nautologicznej, natomiast zawody finałowe odbywają się osobno dla każdej z nich. Obowiązkiem uczestników I etapu

jest samodzielne wykonanie pracy pisemnej na jeden z czterech lub pięciu zaproponowanych tematów (w XXXIV edycji, która odbywa się w roku szkolnym 2007/2008, etap ten polegał na przygotowaniu opracowania tekstowego lub posteru). Uczniowie zakwalifikowani do II. etapu olimpiady startują w zawodach okręgowych w części pisemnej. Najlepsi jej uczestnicy dopuszczani są do części ustnej. Spośród nich wyłania się osoby, które wezmą udział w zawodach finałowych. Finał składa się części pisemnej, ustnej oraz obowiązkowych zajęć terenowych.

Prace olimpijskie - błędy i problemy

Uczestników Olimpiady Geograficznej obowiązuje znajomość materiału przewidzianego w ramowym programie nauczania geografii w gimnazjum oraz w szkołach ponadgimnazjalnych. Wyniki zawodów olimpijskich, prowadzonych w różnych formach na poszczególnych etapach, pozwalają ocenić poziom nauczania przedmiotu zarówno w zakresie przyswojenia wiedzy, jak i nabywania przez uczniów umiejętności określonych w *Podstawie programowej*. Sprawdzianem umiejętności, których kształcenie jest traktowane priorytetowo w zreformowanej szkole, są zwłaszcza zawody I stopnia. Przygotowanie pracy pisemnej wymaga bowiem od ucznia umiejętności prowadzenia samodzielnej pracy badawczej, wykorzystywania obserwacji, pozyskiwania informacji z litera-

*)W czasie 56. Zjazdu PTG w Kielcach (29.08-02.09.2007 r.) Autorka przedstawiła referat *Umiejętności korzystania z informacji na przykładzie prac olimpijskich z geografii*. Artykuł stanowi rozszerzenie i pogłębienie tego referatu (przyp. od Red.).

tury i innych źródeł, korzystania z materiałów kartograficznych i statystycznych, oraz interpretacji faktów, wysnuwania wniosków i posługiwania się terminologią naukową.

Problemy ujawniające się w trakcie przygotowywania prac olimpijskich były niejednokrotnie omawiane w publikacjach metodycznych (A. Dylkowa, 1975; J. Flis, 1976a, 1976b; D. Licińska, 1982, 1992; F. Plit, 2004). Część z tych problemów powtarza się systematycznie od lat, mimo iż wymogi dotyczące przygotowania tych prac są ściśle sprecyzowane i dostępne w wytycznych publikowanych przez Komitet Główny Olimpiady Geograficznej i Olimpiady Nautologicznej (*XXXIV Olimpiada Geograficzna...*, 2007; www.ogin.edu.pl).

Do błędów najczęściej powtarzających się w pracach pisemnych należą: nietrafny dobór obiektu badań, brak umiejętności zbierania informacji i wyboru właściwych danych, niepoprawność dokumentacji kartograficznej i ikonograficznej, uchybienia w konstrukcji opracowania, w zestawianiu źródeł i przypisów oraz w poprawności językowej.

Niektórzy uczniowie nie ujmują treści pracy w rozdziały i ewentualnie podrozdziały, odpowiednio zatytułowane oraz ponumerowane. Układ treści jest niejednokrotnie chaotyczny, wskutek czego praca stanowi zlepek luźnych informacji, silniej lub słabiej związanych z tematem. Nagminnie powtarza się niepodawanie tytułów przy zamieszczanych w pracy tablicach, mapach, rycinach, fotografiach oraz źródeł, z których je zaczerpnięto. Niekiedy kontrowersje wzbudza adekwatność załączników do treści, której towarzyszą. Piętą achillesową prac olimpijskich są spisy wykorzystanej literatury, o ile zawodnik w ogóle do niej dotrze. Często zdarza się bowiem, że w niedbale wykonanej bibliografii, bez zachowania porządku alfabetycznego, wśród publikacji znajduje się np. wywiad lub ankieta.

Słabą stroną prac olimpijskich z geografii są, o dziwo, mapy. Duża część uczniów nie wykonuje ich samodzielnie, ograniczając się jedynie do wklejenia map skopiowanych np. z Internetu. Częściej jednak nie

Słabą stroną prac olimpijskich z geografii są... mapy.

ma map w ogóle, mimo że tekst zawiera obszernie opisy o charakterze wyliczanek, które bez trudu można zilustrować kartograficznie. Do standardowych błędów należą też w tej dziedzinie: nieumieszczanie podziałki liniowej, brak objaśnienia znaków kartograficznych, stosowanie niewłaściwych metod prezentacji kartograficznej.

Pozytywny jest natomiast fakt, iż coraz więcej prac pisemnych prezentuje bardzo wysoki poziom edytorski. Zastosowanie programów komputerowych umożliwia wykonanie na przykład map, rycin i bardzo dobrych jakościowo, barwnych fotografii.

Postęp w zakresie technik komputerowych, powszechna dostępność do Internetu oraz rozwój fotografii cyfrowej, prowokuje jednak także, co należy podkreślić z całą mocą, do zachowań wiążących się z bezkrytycznym powielaniem różnych treści, którego efektem jest m.in. łamanie praw autorskich.

Szczególnie predestynowane do tego są tematy, w których olimpijczyk powinien wykazać się umiejętnościami pracy kameralnej, związanej z wyszukiwaniem, doбором i analizą informacji dostępnych w literaturze, w publikacjach statystycznych, kartograficznych oraz w Internecie.

Jakie tematy wybierają olimpijczycy

Porównanie liczby uczniów wybierających poszczególne tematy w kolejnych edycjach olimpiady wskazuje, że obecnie preferują oni zagadnienia, do których przygotowania wykorzystać można (często niestety bezkrytycznie) łatwo dostępne gotowe materiały i opracowania. Przykładowo, podczas XXXI Olimpiady 77% ogółu jej uczestników przygotowywało prace na temat walorów turystycznych wybranej gminy, a w czasie poprzedniej edycji zawodów 60% startujących opisywało atrakcyjność inwestycyjną gminy (R. Anisiewicz, 2005). W pierwszym wypadku duża część prac stanowiła kompilację przewodników tury-

stycznych i informacji ze stron internetowych promujących gminy, w drugim najczęściej bazowano na strategiach rozwoju badanej jednostki administracyjnej.

Relatywnie mniejszym zainteresowaniem cieszą się tematy, w których należy dokonać własnych obserwacji i pomiarów, a więc wykazać się umiejętnościami samodzielnego prowadzenia pracy terenowej oraz wiązania jej wyników z informacjami zaczerpniętymi ze źródeł. Przykładowo, podczas XXX Olimpiady tylko 9% uczniów wybrało charakterystykę małego (o powierzchni nie przekraczającej 2 ha) zagłębienia bezodpływowego, zaś w XXVIII edycji jedynie 5% uczestników porównywało dwa sąsiadujące ze sobą fragmenty jednostek fizycznogeograficznych (R. Anisiewicz, 2005). Dla zagadnień takich brak jest bowiem na ogół gotowych, łatwych do skopiowania opracowań.

Do grupy tematów wymagających wykazania się umiejętnościami pracy kameralnej należą zwłaszcza tematy związane z problematyką morską. Ich przykłady zawarto w tabeli 1.

Tematyka morska jest relatywnie częściej wybierana wśród uczniów reprezentujących okręg obejmujący województwo pomorskie - zapewne z racji nadmorskiego położenia tego regionu. Stosunkowo duża podaż tych prac pozwoliła na porównanie poziomu opracowań, które napływały do Komitetu Okręgowego w Gdyni w ciągu kilku edycji olimpiady. W niniejszym artykule uwzględ-

niono prace wykonane od XXIX do XXXIII Olimpiady. Szczególną uwagę zwrócono na prace XXXIII edycji, których było aż 42. Stanowiły one 30% wszystkich dostarczonych prac. Spośród wymienionych 42 prac do II etapu zakwalifikowano 16 (38% z tej grupy), które uzyskały co najmniej 80 punktów na 100 możliwych. Ponad 90 punktów, świadczących o wysokim poziomie opracowań, przyznano jednak tylko dwóm pracom.

Ocena XXXIII Olimpiady

Analiza prac XXXIII Olimpiady, przeprowadzona pod kątem umiejętności pozyskiwania i wykorzystywania przez ucznia informacji, wykazała, w porównaniu z pracami dostarczonymi do oceny w czterech wcześniejszych edycjach zawodów, narastanie pewnych niekorzystnych tendencji. Zaobserwowano przede wszystkim lawinowo rosnące ograniczanie się olimpijczyków do korzystania wyłącznie z informacji dostępnych w Internecie. Wśród ocenianych prac nie należały do rzadkości takie, w których jedynym wysiłkiem, jaki autorzy włożyli w ich powstanie (bo trudno to nazwać napisaniem), było skopiowanie zawartości kilku różnych stron internetowych, nawet bez ujednolicenia czcionek. Sądząc po zawartości treści, często obszerniejszej niż zakres opracowania, złożonej chaotycznie i niestarannie, uczniowie ci nie pokusili się nawet o przeczytanie stworzonego w ten sposób zlepku.

Skopiowane treści zamieszczone w pracach niejednokrotnie wskazywały na rosną-

Tabela 1. Problematyka morska w pracach olimpijskich z geografii

Edycja olimpiady	Tematy prac
XXIX	Eksploatacja surowców mineralnych na obszarach morskich i jej wpływ na środowisko przyrodnicze
XXX	Zmiany w żegludze morskiej w drugiej połowie XX wieku – przyczyny i konsekwencje
XXXI	Gospodarka w morskiej strefie brzegowej na przykładzie wybranego obszaru Polski (gminy, powiatu, województwa)
XXXII	Geograficzne uwarunkowania lokalizacji i rozwoju wybranego bałtyckiego portu morskiego
XXXIII	Polskie rybołówstwo morskie na przełomie XX i XXI wieku – tendencje zmian i ich uwarunkowania
XXXIV	Zasoby energetyczne wody morskiej – możliwości i stopień wykorzystania

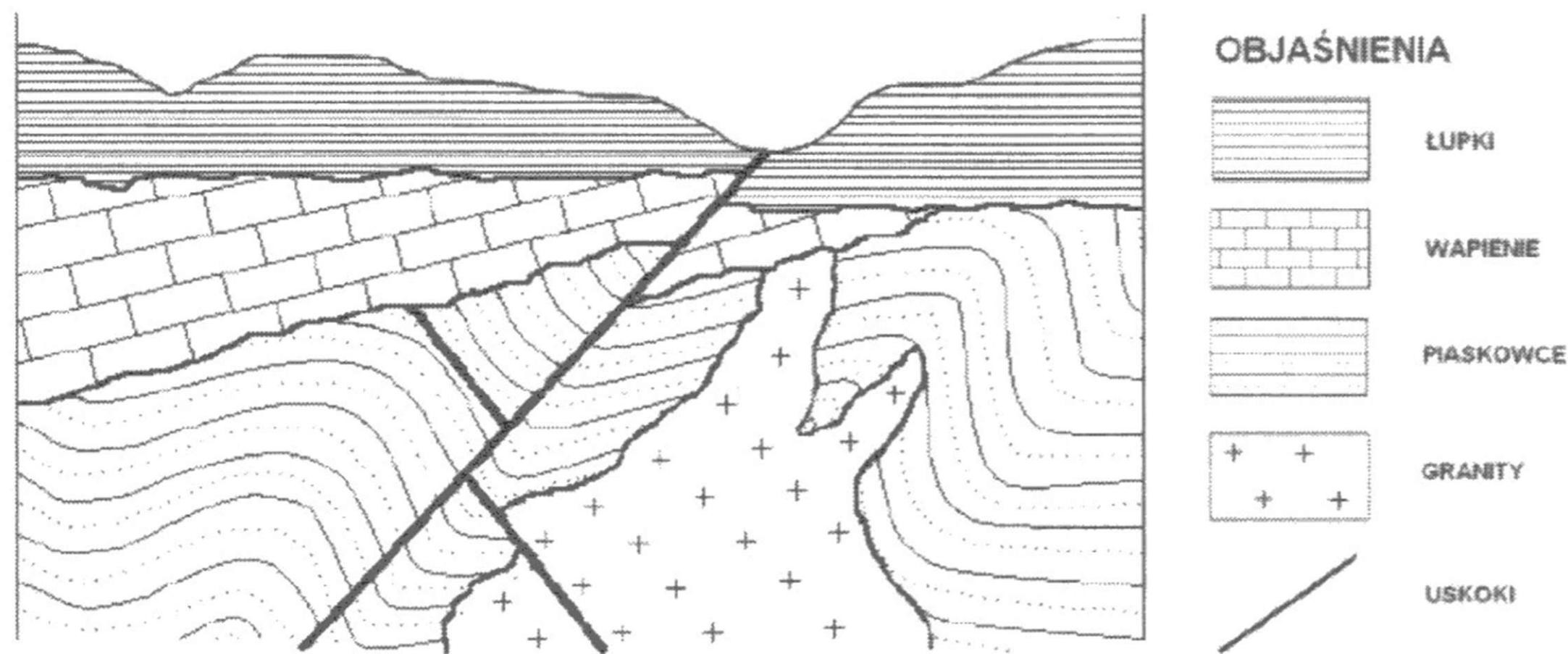
Źródło: opracowanie własne na podstawie wytycznych do kolejnych olimpiad: od XXIX do XXXIV.

XXXIII OLIMPIADA GEOGRAFICZNA
Zawody III stopnia
Podejście 1

Zadanie 1.

Na przekroju przedstawiono budowę geologiczną pewnego obszaru, będącą efektem oddziaływania czynników cudo- i egzogenicznych. Przeanalizuj widoczne na przekroju struktury geologiczne i na podstawie ich wzajemnych relacji odtwórz historię tego obszaru. Wypisz w porządku chronologicznym (od najstarszych do najmłodszych) wszystkie jej etapy.

Uwaga: należy pominąć określanie charakteru zbiornika sedymentacyjnego.

Ryc. 1. Zrzut ekranowy z oficjalnej strony internetowej Olimpiady Geograficznej i Olimpiady Nautologicznej <http://www.ogin.edu.pl> z przykładem zadania z jednego z etapów XXXIII Olimpiady Geograficznej (http://www.ogin.edu.pl/Olimp/033/Zadania/XXXIII_F_G1_T.pdf)

cy brak umiejętności wyselekcjonowania, uporządkowania i analizy posiadanych informacji. W części prac znalazły się na przykład zbyt liczne tablice statystyczne, bez doboru danych liczbowych pod kątem ich istotnego związku z tematem pracy oraz dokonania jakiegokolwiek analizy i interpretacji zgromadzonego materiału, czyli wykonania czynności świadczących o umiejętności sprawnego posługiwania się informacjami.

Ograniczanie się do wykorzystania nielicznych źródeł danych przy pisaniu pracy olimpijskiej wskazuje także na powszechny brak inicjatywy w poszukiwaniu informacji uzupełniających już posiadane, a w konsekwencji poszerzających wiedzę ucznia. Mimo że w XXXIII Olimpiadzie zadaniem olimpijczyków było scharakteryzowanie polskiego rybołówstwa w ostatniej dekadzie XX i na początku XXI wieku, spora grupa osób zamieściła dane tylko dla kilku wybranych lat, bez próby wyszukania, dostępnego na ogół, ale w innych źródłach, materiału statystycznego charakteryzującego cały badany okres.

W wielu pracach przejawiał się brak krytycyzmu co do jakości i aktualności pozyskanych informacji, wynikający z korzystania często tylko z jednego źródła (głównie In-

ternetu), przejawiający się na przykład w zamieszczaniu zdezaktualizowanych danych. Ponadto uczniowie niejednokrotnie wykorzystywali posiadany materiał dość bezmyślnie, używając na przykład nieobjaśnionych skrótowców lub specjalistycznych pojęć lub stosując bardzo często niepoprawny, wzięty z wątpliwej jakości źródła, zapis morskich nazw geograficznych (np. *morze Bałtyckie*).

Zaobserwowana tendencja nie neguje przydatności Internetu jako źródła informacji. Obawy wzbudza jednak masowość i lawinowość rozpowszechniania się tego zupełnie bezkrytycznego sposobu pozyskiwania informacji. Pozostawiając na marginesie jakże istotną kwestię praw autorskich (niepodawanie adresów stron internetowych jest częste), należy się zastanowić, czy tak ma wyglądać umiejętność aktywnego poszukiwania informacji, usilnie forsowana w założeniach reformy edukacji.

Błędy popełniane przez olimpijczyków odzwierciedlają poziom i jakość ogólnego opanowania wiedzy i umiejętności przewidzianych w toku kształcenia geograficznego. W dużym stopniu są jednak także wynikiem niewystarczających konsultacji uczniów z nauczycielami, a być może nawet braku zainteresowania nauczycieli pracą uczniów biorących udział w olimpiadzie. Umiejętnie

zorganizowana współpraca obu stron, obejmująca wspólną, wnikliwą analizę wytycznych dotyczących danej edycji olimpiady, konsultacje w zakresie doboru podstawowej literatury i innych źródeł, metod pracy terenowej, wyboru obiektu badań, właściwych danych i sposobów przedstawiania wyników w pracy pisemnej, nadzór nauczyciela nad formalną stroną przygotowywanej pracy oraz stałą kontrolę postępów w przygotowaniu do zawodów, jest fundamentalnym czynnikiem eliminowania pojawiających się problemów.

Podsumowanie

Masowość występowania niektórych problemów, zaobserwowana podczas XXXIII Olimpiady Geograficznej i Nautologicznej, podczas której gros uczestników stanowili pierwsi uczniowie, jacy przeszli przez pełny zreformowany cykl nauczania geografii, skłania także do refleksji nad jakością kształcenia w zakresie pozyskiwania i praktycznego wykorzystywania informacji geograficznych. Istotną rolą nauczyciela powinno być uświadamianie uczniom istnienia różnorodnych, nie tylko internetowych źródeł informacji. Ważne jest też wskazywanie zarówno pozytywnych, jak i negatywnych stron korzystania z Internetu. Niezbędne jest ponadto położenie dużego nacisku na kształcenie - wyraźnie zaniedbanych

- umiejętności selekcjonowania, porządkowania i krytycznego podejścia do pozyskanych, nie zawsze wiarygodnych, aktualnych i potrzebnych informacji.

mgr Renata Anisiewicz

Uniwersytet Gdański, Katedra Geografii Rozwoju Regionalnego,
Al. Marszałka Piłsudskiego 46, 81-378 Gdynia,
e-mail: geora@univ.gda.pl.

PIŚMIENNICTWO

- Anisiewicz R., 2005, *Olimpiada Geograficzna w edukacji szkolnej na progu XXI wieku*, (w:) T. Palmowski, K. Kopeć (red.), *Współczesne idee i treści w dydaktyce geografii*, Wydawnictwo „Bernardium”, Gdynia-Pelplin
- Dylikowa A., 1975, *Z doświadczeń I Olimpiady Geograficznej*, „Geografia w Szkole”, nr 4, s. 33-38
- Flis J., 1976a, *Olimpijskie refleksje*, „Geografia w Szkole”, nr 3, s. 133-140
- Flis J., 1976b, *Olimpijskie refleksje*, „Geografia w Szkole”, nr 4, s. 209-216
- Licińska D., 1982, *VII Olimpiada Geograficzna*, „Geografia w Szkole”, nr 1, s. 37-38
- Licińska D., 1992, *O rozwiązywaniu zadań olimpijskich*, „Geografia w Szkole”, nr 5, s. 293-297
- Plit F., 2004, *Olimpijski finał w Gdyni*, „Geografia w Szkole”, nr 4, s. 224-228
- XXXIV Olimpiada Geograficzna. XVII Olimpiada Nautologiczna 2007/2008*, 2007, Komitet Główny Olimpiady Geograficznej i Olimpiady Nautologicznej, Polskie Towarzystwo Geograficzne, Polskie Towarzystwo Nautologiczne, Warszawa
- Strona internetowa: www.ogin.edu.pl